MESTSKÝ PARK, SÚČASNÉ ASPEKTY TVORBY

Eva Putrová

Každé sídlo má špecifické podmienky, z ktorých vyplýva rozloženie zelene v štruktúre sídla. Prírodné podmienky sídla – konfigurácia terénu, vodné toky a vodné plochy, lesnatosť územia, nezastaviteľné svahy, inundačné plochy – určujú umiestnenie a rozlohu väčších plôch zelene v sídle. Okrem prírodných podmienok je to aj vývoj urbanistickej štruktúry sídla, v ktorej sa v rôznych obdobiach sformovali rôzne útvary zelene. Medzi najvýznamnejšie plochy vegetačných štruktúr sídla patria parky, najmä pre ich územný rozsah a množstvo funkcií, ktoré plnia. Predstavujú verejné priestory, ktoré sa podieľajú na vytváraní charakteristického obrazu mesta, pozitívne ovplyvňujú jeho urbanistickú štruktúru a súčasne aj kvalitu mestského života.

MINULOSŤ AKO INŠPIRÁCIA PRE SÚČASNOSŤ

Verejný mestský park vznikol na prelome 18. a 19. storočia v období, keď došlo k výraznému rozvoju miest. V rámci prestavby častí miest sa uvoľnili priestory, v ktorých sa zakladala verejná zeleň. Parky boli zakladané na voľných plochách, aj na plochách so zachovanou pôvodnou vegetáciou, ktorá bola začlenená do novej kompozície a nových funkcií. V celkovej koncepcii sa predlohou verejného parku stala forma anglickej záhrady. Krajinárske parky, vytvorené na pasívnu formu oddychu sa postupne začali meniť a nadobúdali nové formy využitia. Postupne začali slúžiť nielen na prechádzky a vnímanie prírody, ale aj na aktívny odpočinok. Získali nové objekty, ktoré ponúkali rozličné spôsoby trávenia voľného času, napríklad pavilóny, besiedky, reštaurácie, divadlá, kluby, dostihové tribúny atď. Okrem nich vznikali aj nové formy parkových areálov, napríklad na výstavné účely so zvláštnymi druhmi objektov a úprav, na liečebné účely ako súčasť kúpeľných areálov. Mestské parky v tomto období žili rušným životom. Postupne nadobúdali čoraz väčší spoločenský aj ekonomický význam.

- Parky museli zodpovedať novým požiadavkám doby, bohatý spoločenský život bol podmienený širokou škálou prvkov vybavenia parku.
- Pre parky boli nevyhnutné zdroje na založenie a údržbu parku. Podľa Kupku[1], ktorý opísal vznik a vývoj pražských verejných parkov, sa parky zakladali jednak zo súkromných prostriedkov, jednak z verejných prostriedkov, ale aj z dobrovoľných zbierok. Na založení sa podieľali významné osobnosti mesta aj obyvatelia združovaní v rôznych dobrovoľných spolkoch a združeniach.
- Už prvé parky, ako bol napríklad Central park v New Yorku, zohrávali významnú úlohu v úspešnosti miest pri budovaní verejnej zelene. V dlhodobom horizonte sa stali príťažlivé nielen pre svojich obyvateľov ako miesta, kde si možno vychutnať prírodu, ale stali sa aj významnými destináciami v rozvoji cestovného ruchu.
- Pochopenie významu zelene pre ozdravenie prostredia vo veľkých mestách tiež znamenalo, že parky boli plánované a zakladané aj ako súčasť širšieho systému zelene, príkladom z toho obdobia sú americké greenways a štokholmský parkový systém.[2]
- Pri vzniku verejného parku sa nadväzovalo na predchádzajúce obdobia predovšetkým formou a kompozíciou parku. Táto myšlienka je do určitej miery aktuálna aj pre súčasnosť. Územie, v ktorom je súčasný park lokalizovaný, prešlo určitým vývojom, bolo určitým spôsobom formované, využívané a tým činom je v určitom kontexte s minulosťou, ktorá môže byť zaznamenaná v skrytých aj viditeľných znakoch a symboloch parku.

1 **Hustota súčasných a potenciálnych parkov s dochádzkovou vzdialenosťou 300 m, mestská časť Bratislava-Nové Mesto.** Zdroj: David Grega, 2015

PARK AKO SÚČASŤ VEREJNÝCH PRIESTOROV V SÍDLE

V súčasnosti prebieha diskusia viacerých profesií architektov, urbanistov, sociológov o verejných priestoroch mesta. Hľadajú sa riešenia, ako zvýšiť kvalitu týchto priestorov pre obyvateľov a zároveň riešiť mnohé problémy mesta. V systéme verejných priestorov zohrávajú dôležitú úlohu práve parky, ktoré majú významný potenciál kompenzovať spoločenské a environmentálne problémy, ktoré v súčasnosti mestá riešia.

Širší pojem pre verejné priestory, ktorý sa preberal z anglickej terminológie, sú otvorené priestory „open space “[3], ktorých sú parky súčasťou. Otvorený priestor má niekoľko základných vlastností: nie je zastavaný, je verejne prístupný, poskytuje možnosti pre výskyt zelene rôzneho rázu. Mestský park je v tomto zmysle otvorený priestor, ktorý nie je zastavaný budovami, je verejne prístupný bez ohľadu na vlastnícke pomery. Predstavuje plochu stvárnenú do komponovaného celku s výsadbami drevín a trávnikov a s vybavením na oddych a relaxáciu.

Funkciu parku môže plniť aj mestská záhrada. Ide o intenzívne upravovanú plochu prevažne okrasnú. Jej pôvod je v bývalých súkromných záhradách zámkov, víl a iných reprezentačných budov, ktoré boli dané do užívania verejnosti.[4] Mestské záhrady bývajú určené predovšetkým na rekreáciu, prechádzky, kultúrne aj spoločenské aktivity a majú regulovanú prevádzku. Okrem veľkých parkov sa v štruktúre sídla nachádza široká škála malých parkovo upravených plôch. Tieto plochy sú buď samostatné, alebo sú súčasťou areálov. Zabezpečujú oddychovú funkciu a majú predovšetkým estetický a mikroklimatický význam. Sú súčasťou námestí, obytných súborov, škôl, nemocníc a podobne. Mnohé z nich majú regulovanú prevádzku.

Verejné parky ako súčasti otvoreného verejného priestoru rozširujú škálu možností trávenia voľného času v sídle. Plnia viacero významných funkcií: náučno-výchovná funkcia – poznávanie prírody a jej zákonov v redukovanej podobe parku, ekologická – zlepšovanie kvality životného prostredia, relaxačná – miesto regenerácie fyzických a psychických síl človeka, sociálna – priestor stretávania sa rôznych spoločenských skupín obyvateľstva, kultúrna – priestor kultúrnej komunikácie v kontexte minulosti, prítomnosti, budúcnosti, sprostredkovanie hodnôt miesta.

V rámci výskumov verejných priestorov sú k dispozícii výsledky, ktoré navrhujú postupy riešenia kvalitných priestorov. Skúmaním verejných priestorov sa zistilo, že miesto, ak má byť úspešné, musí poskytovať štyri základné kvalitatívne vlastnosti[5]: dostupnosť, aktivity, pohodlie a vzhľad, spoločenskosť (sociabilita). Tieto vlastnosti by mali spĺňať aj parky.

- Dostupnosť: možnosť slobodného a voľného využívania verejných priestorov, ide o dostupnosť pre všetkých obyvateľov.
- Aktivity: aktivity robia miesto zvláštnym alebo jedinečným. Aktivity sú základnými stavebnými prvkami miesta. Sú dôvodom, prečo ľudia prídu a prečo sa na rovnaké miesto vracajú.
- Pohodlie a vzhľad: bezpečnosť, čistota, ráz a pôvab miesta. K tomu patrí vybavenie a napríklad aj možnosť vybrať si miesto na sedenie, v parkoch pristupuje aj ponuka rôznych priestorov.
- Spoločenskosť (sociabilita): keď sa ľudia stretávajú a nemajú zábrany komunikovať na danom mieste, majú lepší pocit spolupatričnosti s miestom alebo komunitou.

V parkoch ako otvorených priestoroch môže vzniknúť konflikt medzi otvorenosťou a bezpečnosťou. Úplná otvorenosť môže pôsobiť proti ich bezpečnosti.[6] Záleží na tom, kto sa o daný park stará, akým spôsobom sa rieši bezpečnosť návštevníkov najmä v nočných hodinách. Jednou z možností riešenia je uzavieranie parku počas nočných hodín.

Pre plánovanie a rozvoj zelene vrátane parkov je dôležité zohľadniť ďalšie hľadiská:

- Funkčné hľadisko vyjadruje funkciu plochy ako prvku v systéme plôch v meste.
- Hľadisko majetkovoprávnych vzťahov ovplyvňuje správu plôch parkov, využitie

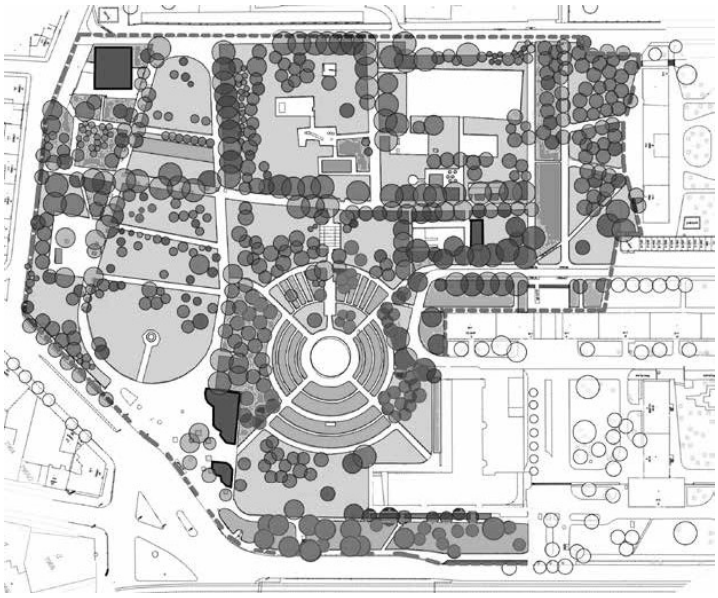

2 **Park obvodného významu Račianske mýto v Bratislave,** situácia súčasného stavu, 2010

3 **Park Račianske mýto, súčasný stav bol obohatený o nové herné prvky, staré boli ponechané.** Foto: Eva Putrová, 2012

a usporiadanie plôch, môže ísť o plochy na pozemkoch vo vlastníctve štátu, vo vlastníctve mesta vrátane mestských častí alebo tretích osôb.

- Hľadisko významu zohľadňuje prírodnú hodnotu, veľkosť, polohu, funkciu v systéme zelene a rekreačnú hodnotu.

DRUHY PARKOV

V sídle sa nachádza rôznorodá štruktúra parkových plôch. Táto rôznorodosť súvisí s ich vznikom, respektíve dôvodom založenia, obdobím, keď boli založené, na aký účel boli založené. Môžeme ich diferencovať podľa rázu, podľa obsahu aj podľa významu. Podľa rázu prostredia a obsahu rozlišujeme základné typy: mestský park, historický park, lesopark, kúpeľný park, krajinný park. Okrem týchto základných typov existuje veľa špecifických parkov odlišujúcich sa najmä svojím programom a prevládajúcou funkciou napríklad: detský park, športový park, zábavný park, park kultúry a oddychu, olympijský park, výstavný park atď.

Mestský park predstavuje ucelený útvar zelene, ktorý je neoddeliteľnou súčasťou urbanistickej štruktúry sídla. Je definovaný ako objekt zelene stvárnený do charakteristického kompozičného celku o výmere nad 0,5 ha a minimálnej šírke 25 m. Ide o rozlohu, pri ktorej plocha parku ešte má schopnosť poskytovať účinnú relaxáciu a rekreáciu v príjemnom prostredí s prevahou prírodných prvkov.[7] Plní úlohu pobytového priestoru na odpočinok a načerpanie duševných aj fyzických síl. Týmto základným princípom by mala odpovedať fyzická podoba parku i jeho priestorové usporiadanie.

Historický park – záhrada predstavuje celok komponovanej zelene, vytvorený na základe kompozičných princípov toho-ktorého historického obdobia. Spravidla je súčasťou pamiatkovo chráneného areálu, ale môže existovať aj samostatne alebo je spojený s historickou architektúrou, s historickou udalosťou alebo osobnosťou. Historické parky predstavujú široké spektrum záhradných a parkových objektov ako sú: záhrady a parky zámocké, palácové, kláštorné, záhrady pri významných vilách, historické mestské a kúpeľné parky atď. Dôležitou podmienkou na rekreačné využitie historických parkov je, že nemôže dôjsť k ich poškodeniu ani narušeniu ich atmosféry.

Kúpeľný park je súčasťou kúpeľných areálov. Oproti mestským parkom má tú zvláštnosť, že jeho využívanie je súčasťou liečebného procesu. Forma parku býva založená na kompozičných princípoch anglického prírodnokrajinárskeho parku, čo súvisí jednak s obdobím, keď bola u nás väčšina kúpeľných areálov vybudovaná, jednak s pôsobením voľne komponovanej zelene na človeka. Kúpeľný park obsahuje centrálnu časť, ktorá priamo nadväzuje na kúpeľné objekty. Táto časť má najmä spoločenský a reprezentačný význam a býva najbohatšie stvárnená. Okolo centrálnej časti sa rozprestiera voľnejší park, ktorý na okraji sídla často prechádza do formy lesoparku. Kúpeľný park aj lesopark poskytujú obyvateľom kúpeľného sídla podmienky na krátkodobú rekreáciu a liečbu v prírodnom prostredí.

Lesopark – parkový les je upravený les, ktorý slúži prevažne na rekreačné účely. Ide o les s osobitým určením, ktorý je upravený do takej miery, aby mal ponechané hlavné výrazové prvky lesa. Parkové lesy sa nachádzajú v záujmovom území miest, liečebných, kúpeľných a rekreačných zariadení. Tvoria ich spoločenstvá lesných drevín, ktoré sú buď pôvodné, alebo pozmenené dosadbou domácich drevín v priestoroch zvýšenej frekvencie návštevníkov.[8] Ak je les úplne pretvorený, predstavuje lesný park, ktorý je svojím kompozičným stvárnením značne pozmenený podľa rekreačných potrieb. Kúpeľné lesy zabezpečujú ochranu prírodných liečivých zdrojov a priaznivé klimatické podmienky kúpeľov, sú využívané na prechádzky a pešie túry pacientov, súčasne plnia funkciu prímestských lesov aj na rekreáciu obyvateľov.

Krajinný park je časť krajiny, ktorá je dotvorená do podoby parku. Časť upravenej prírody, súbor scenérií vzájomne zoskupených a pospájaných do jedného harmonického celku. Podľa genetických znakov, respektíve

4 **Park Ľudové námestie v Bratislave, súčasný stav.** Foto: Zuzana Rusková, 2008

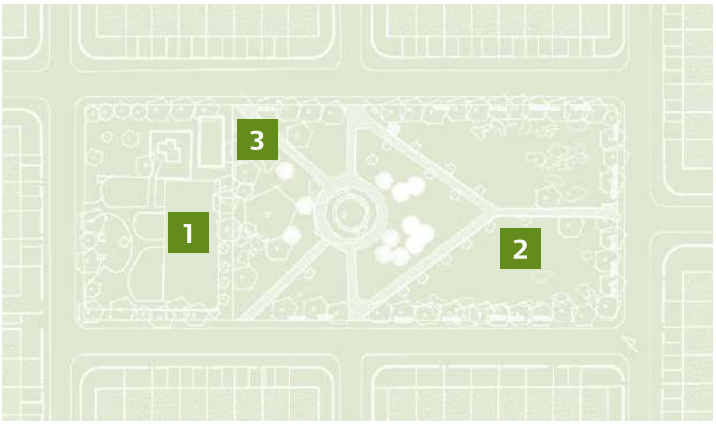

5 **Park miestneho významu Ľudové námestie v Bratislave,** situácia súčasného stavu, 2012
1. detské ihrisko
2. park
3. odpadkové koše

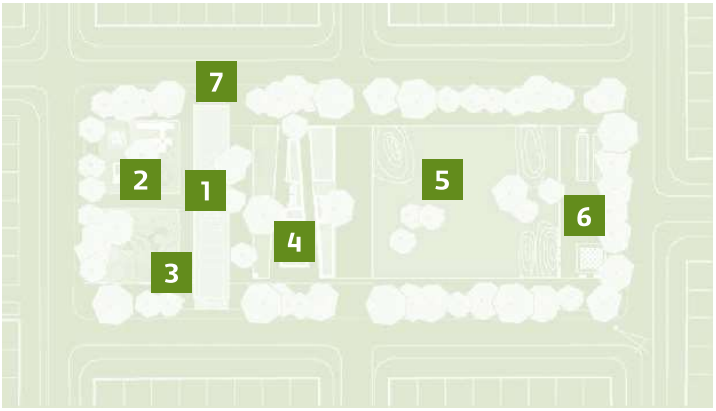

6 **Návrh revitalizácie parku Ľudové námestie v Bratislave.** Autorka: Zuzana Rusková, 2008
1. objekt vybavenia parku
2. detské ihrisko pre 1 – 7 r.
3. detské ihrisko pre 8 –16 r.
4. vyvýšené trvalkové záhony
5. pobytový trávnik
6. šach, petanque
7. obejkt pre odpad

prevládajúcich krajinných prvkov môže mať rôzny ráz, napríklad: lúčny park, vodný park, ekopark, geopark a podobne. Krajinný park často vzniká na revitalizovanom území krajiny zdevastovanej po ťažbe a spracovaní prírodných zdrojov alebo na nevyužívanom a opustenom území v sídle napríklad na miestach zrušených letísk, dopravných prekladísk, bývalých vojenských areálov a podobne, ktoré sa môžu nachádzať v rôznych častiach sídla. Má rekreačný, náučný a ekologický význam.

VEĽKOSŤ A HIERARCHIA PARKOV

Veľkosť parku vyplýva z veľkosti sídla, z polohy v sídle, z počtu obyvateľov bývajúcich v dostupnej vzdialenosti parku. Rozloha parku sa dimenzuje vzhľadom na počet obyvateľov. Pre parky v zónach rodinnej zástavby a pri bytových domoch je stanovená minimálna rozloha 2 – 5 ha a dostupnosť 10 – 15 minút pešej chôdze. Minimálna rozloha ústredného, respektíve centrálneho parku je stanovená na 5 ha pre sídla do 100 000 obyvateľov a na 10 ha pre sídla nad 100 000 obyvateľov.[9] Tieto normatívy majú len orientačný ráz, lebo každé sídlo má rôzne prírodné podmienky a rôzne krajinné zázemie, od ktorých sa odvíja aj potreba parkových plôch na zabezpečenie každodennej rekreácie obyvateľov.

Parky je potrebné diferencovať podľa významu, čo má súvis so zabezpečením ich správy, údržby a rozvoja. Do hierarchizácie parkov sa premieta návštevnosť, plošný rozsah, konkrétna poloha a v prípade niektorých špecifický charakter, ktorý pre svoju unikátnosť a pozitívne pôsobenie na človeka je vyhľadávaný nielen obyvateľmi, ale aj návštevníkmi.[10] Potreba hierarchizácie vyplýva aj z veľkosti mesta. Veľké mestá môžu mať niekoľko významových úrovní parkov. Pre mesto Praha sú navrhnuté štyri významové úrovne: parky metropolitné, parky štvrtí, parky lokalitné a miestne. V teoretickej rovine, keď neberieme do úvahy konkrétnu veľkosť mesta nám postačuje rozlíšiť tri významové úrovne parkov: park celomestského významu, park obvodného významu a park miestneho významu.

Park celomestského významu je charakterizovaný veľkosťou približne 10 – 30 ha. Z hľadiska plošnej výmery, ale rovnako dostupnosti, vybavenosti, intenzity údržby a často i špecifického rázu (prírodné danosti, zameranie – vybavenosť) má význam pre obyvateľov celého mesta a rovnako pre návštevníkov. Vyznačuje sa vysokou kvalitou prírodného prostredia, rôznorodosťou rekreačných aktivít na pasívny aj aktívny oddych všetky vekové kategórie návštevníkov, dobrým dopravným napojením, dostatkom parkovacích plôch, dostatočnou kapacitou občerstvovacích a hygienických zariadení.

7 **Park přátelství v Prahe.**
Nadčasové riešenie socialistického parku od Otakara Kuču potvrdila aj súčasná revitalizácia ateliérom A05
Foto: Eva Putrová, 2015

Park obvodného významu je charakterizovaný rozlohou približne 4 ha pre záujmové územie 20 000 – 35 000 obyvateľov, na jedného obyvateľa pripadá 2 – 4 m² plochy[11], 5 ha pre územie do 100 000 obyvateľov.[12] Plní funkciu významného miesta na odpočinok, relaxáciu, šport, zábavu hlavne pre obyvateľov mestskej štvrte, respektíve mestskej časti.

Park miestneho významu je charakterizovaný plochou približne 1 – 2,5 ha pre záujmové územie 2 000 – 6 500 obyvateľov, na jedného obyvateľa pripadá 3 – 4 m² plochy.[13] Vzhľadom na rôznorodosť podmienok zastavaného územia sídla a stanovenie minimálnej veľkosti parku preferujeme rozptyl plochy pre park miestneho významu 0,5 – 2,5 ha. Diferenciácia parkov miestneho významu je najväčšia. Funkciu miestneho parku môže plniť aj väčšia plocha vo voľnej zástavbe sídliska. Park miestneho významu je dôležitý najmä pre obyvateľov najbližšieho okolia. Slúži na krátkodobý rekreačný pobyt ako miesto neformálnych každodenných kontaktov a miesto na hry detí.

Dostatočná výmera a kvalita parkových plôch je jedným z významných ukazovateľov atraktívnosti sídla. Problémom je často nerovnomerné rozloženie týchto plôch v štruktúre mesta. Posúdenie dostupnosti parkov slúži na zistenie ich deficitov v území mesta. Dostupnosť parkov pre obyvateľov je podľa indikátorov kvality verejných priestorov stanovená na 300 m, t. j. 10 minút pešej chôdze. Z hľadiska rôznej mobility obyvateľov môže byť tento interval rozšírený na 300 – 700 m. Hľadisko dostupnosti parkových plôch a frekvenciu návštevnosti analyzovali v lokalite sedem mestských parkov na území Bratislavy Reháčková, Pauditšová.[14] Ich výskum potvrdil početnosť návštev obyvateľov v parkoch – parky obyvatelia vyhľadávajú najčastejšie 2 – 3-krát za týždeň, aj prípade, že dostupnosť parkov nebola vždy optimálna. To znamená, že dostupnosť parkov vzhľadom na ich špecifické prírodné prostredie, ktoré poskytujú, nemusí byť problémom.

S významom parku dostupnosť narastá, napríklad pre Prahu je pre metropolitný park stanovená 1 500 m, pre park mestskej štvrte 800 m, pre lokalitný park 400 m, pre miestny park 100 m.[15] Deficity parkov v niektorých častiach územia mesta vedú k úvahám o potrebe doplnenia územia parkami najmä tam, kde existujú priaznivé územné predpoklady. (→1)

PARK V SYSTÉME ZELENE SÍDLA

Základným cieľom vytvárania systému zelených plôch je zabezpečiť obyvateľstvu kvalitné životné prostredie. Predovšetkým zabezpečiť vhodnú mikroklímu sídelného prostredia, ochranu biodiverzity, dostupnosť zelene na krátkodobú rekreáciu. Ďalší systém, ktorý sa v sídle plánuje a je založený na ekologickej kvalite jeho skladobných prvkov, predstavuje územný systém ekologickej stability (ÚSES). Jeho úlohou je najmä ochrana biodiverzity a prepojenie sídla s okolitou krajinou. Vytváranie prepojeného systému zelene v sídle je jednou z podstatných úloh v plánovaní rozvoja miest, avšak priestorové podmienky na jeho realizáciu sú nie vždy priaznivé. Podľa Balabánová, Kyselka[16]: systémovo chápané plochy zelene pomáhajú vytvárať podmienky na uskutočňovanie prírodných a sociálno-ekonomických procesov ako predpokladu udržateľného rozvoja, respektíve udržateľného využívania územia. Kristiánová[17] odporúča pri plánovaní systémov sídelnej zelene spoluprácu rôznych profesií, pretože princípy tvorby zelene musia zohľadňovať rôzne hľadiská, ekologické, urbanisticko-architektonické, kompozično-estetické a mnohé ďalšie.

Systém zelene tvorí sústava plôch, línií a významných bodov, prestupujúcich štruktúrou sídla. Základné plochy – mestské parky a celky krajinnej zelene, vstupujúce do sídla, línie – uličné stromoradia, jedno a viacradové aleje, sprievodná zeleň vodných tokov a líniových stavieb. K líniovým stavbám radíme tiež líniové mestské parky vybudované na konštrukciách železničných stavieb. Systém zelene sídla zahŕňa okrem základných plôch a prvkov systému aj celý rad menších doplnkových plôch, ktoré až po najmenšie prvky, spoluvytvárajú obraz sídla.

Vytváranie prepojení má celý rad výhod. Priestory, ktoré sa spolu spájajú a vytvárajú koridory, umožňujú lepšie prevetrávanie mestského priestoru aj pohyb rôznych druhov organizmov. Navzájom prepojené priestory robia pre obyvateľov pohyb bezpečnejším a umožňujú jednoduchší prístup do jednotlivých priestorov.

V súčasných meniacich sa podmienkach miest má význam sledovať dynamiku zmien vlastností plôch systému zelene. Či má sídlo dostatok parkových plôch, možno hodnotiť prostredníctvom viacerých indikátorov. Napríklad Štefl, Šimek[18] stanovili nasledujúce indikátory: podiel plôch zelene na celkovej rozlohe mestského obvodu, rozmanitosť plôch, veľkosť plôch, priestorové vzťahy plôch zelene, hustota plôch zelene. Prostredníctvom nich porovnávali stav a potrebu plôch zelene v obvodoch mesta Ostravy. Získali tým základné informácie, ktoré možno využiť pri ďalšom rozvoji systémov zelene.

Na vyjadrenie komplexnosti funkcií systému zelených plôch sa čoraz častejšie používa pojem zelená infraštruktúra.[19] Dôležité sú najmä tie vlastnosti, prostredníctvom ktorých systémy zelene poskytujú významné urbanistické a ekosystémové služby. Podľa Kučeru sú skladobné prvky systému zhodnocované ako biologicky aktívne povrchy na rozdiel od stavebných objektov. Biologicky aktívna hmota má schopnosť využívať premenlivosť prostredia na všeobecný úžitok. Ide o úžitky premiešané v rôznom pomere podľa potrieb užívateľov a vlastnosti priestoru. Za pilier systému sa považuje segment dostatočne veľký pre rozvoj autonómnej existencie vegetácie. Základom takej existencie je schopnosť spontánnej obnovy, respektíve prirodzenej reprodukcie.[20] Tento prístup môže znamenať zmeny v štruktúre parkových plôch. Druhová skladba plôch bude postupne modifikovaná vplyvom klimatických zmien, očakávaným úžitkom, funkciou biocentra a podobne.

- Najväčší význam v systéme zelene majú veľké plochy zelene, parky. Podiel parkov na celkovej rozlohe mesta a ich význam v rámci systému daného mesta je rôzny. Deficit parkov v niektorých častiach mesta bude vyžadovať nájdenie riešení na doplnenie systému o nové plochy parkov (v rámci prestavby častí miest, v rámci využitia brownfields).
- Systém verejných priestorov a systém zelene sú dva samostatné systémy, ktoré nie sú totožné. Vybrané prvky systému zelene musia zabezpečovať aj funkcie v územnom systéme ekologickej stability (ÚSES). Systém zelene a systém verejných priestorov sa však môže prepájať, spájať, dopĺňať. Podľa Gažovej[21] *„najvyššiu atraktivitu prostredia sídla dosahujeme, keď dosiahneme prepojenie prírodných priestorov vysokej kvality s najatraktívnejšími priestormi sídla“*. Plochy prírodných priestorov v systéme zelene však treba diferencovať a najkvalitnejšie prírodné plochy chrániť.

VÝCHODISKÁ TVORBY

Poloha súčasných mestských parkov je viacmenej stabilizovaná. Potreba doplnenia existujúcej štruktúry zelených plôch o nové plochy vyplýva z nevyhnutnosti riešiť zhoršujúce sa životné prostredie v mestách a riešiť potrebu rekreácie obyvateľov v blízkosti ich bývania. Súčasné mesto poskytuje rôznorodú štruktúru voľných otvorených plôch skôr menšieho rozsahu – niky, dvory, námestia, ktoré sú potenciálnymi priestormi pre založenie vegetácie, čo môže prispieť k zvýšeniu kvality týchto priestorov. Potreba väčších parkových plôch v súčasných mestách môže byť saturovaná len prostredníctvom riešenia nevyužívaných plôch tzv. brownfields alebo v rámci novej výstavby a prestavby obytných súborov. Lokality brownfields sú vnímané ako územné rezervy pre možnú mestskú zeleň s výrazným ozdravujúcim potenciálom pre mesto. Tým, že sú opustené, sa mení uhol pohľadu a tieto lokality sa zrazu stávajú atraktívnymi a svojou odlišnosťou môžu na svoje okolie pôsobiť pozitívne. Postupom času sa stávajú nositeľmi prírodných hodnôt.[22]

V štruktúre mesta sa môžu vyskytnúť v podstate tri možnosti riešenia parkov. Prvou sú parky, ktoré vznikajú prestavbou a revitalizáciou existujúcich zanedbaných parkov, druhou sú parky zakladané na tzv. zelenej lúke v rámci budovania nových obytných štruktúr, treťou možnosťou sú parky zakladané na území brownfields.

O nedostatočnej kvalite súčasných parkov sa u nás hovorí už desiatky rokov a ani dnes nie je situácia priaznivá. Jednou z príčin, prečo sú mnohé mestské parky v nevyhovujúcom stave, je iné tempo života, a tým aj potreby ľudí, ktorí parky navštevujú. (→ 2, 3) Parky vo svojom vývoji tiež podliehajú mnohým zmenám. Zmeny vyplývajú nielen z prirodzeného vývoja vegetácie a vyžadujú sústavné dotváranie čiastkových kompozícií, ale zaznamenávame aj zmeny, ktoré sa najčastejšie dejú na rozhraní parku a zástavby, napríklad zásahy spojené so záberom plochy na výstavbu objektov, na rozšírenie dopravných komunikácií, na výstavbu parkovísk a podzemných parkovísk a podobne. Ide o zmeny plošné – zábery časti pozemku parku na výstavbu, zmeny koncepčné a programové – zapojenie nových objektov a aktivít do pôvodného programu parku a zmeny priestorovo-kompozičné – úpravy priestorového rozloženia vegetácie, doplňujúce výsadby a podobne. Program parkov, ktorý bol koncipovaný na podmienky minulých období vyžaduje nové riešenia. Úpravy, ktoré sa v súčasnosti vo väčšine parkov realizujú, sa týkajú nevyhnutnej údržby priestoru, najmä vybavenia – doplnenie lavičiek, herného vybavenia a ošetrovania vegetácie. Aby tieto priestory mohli plniť potrebné funkcie na požadovanej kultúrnej úrovni, vyžadujú komplexné riešenia, ktoré sa budú dotýkať nielen vybavenia, ale aj ich vegetačnej zložky.[23] (→ 4, 5, 6)

PRIESTOROTVORNÉ ASPEKTY TVORBY

Pri návrhu nového parku a pri koncipovaní nového programu súčasného parku je potrebné zohľadniť prírodné a geografické podmienky územia a polohu v rámci urbanistickej štruktúry sídla. Poloha a veľkosť parku tiež vyplývajú z posúdenia potrebnej rozlohy vzhľadom na počet obyvateľov a optimálnu dostupnosť. Od polohy parku aj jeho plošnej veľkosti sa následne odvíja obsahová náplň parku.
V rámci urbanistickej dimenzie riešenia je potrebné zohľadniť:

- využitie prírodných a geografických daností sídla
- určenie obsahu – programu parku vzhľadom na význam parku – celomestský, obvodový, miestny, vzhľadom na ráz parku – mestský, krajinný, vzhľadom na špecifickosť parku – miestne tradície a zvyky, špecifické funkcie
- dimenzovanie plôch vzhľadom na počet obyvateľov a návštevníkov
  - stanovenie dostatočného počtu parkovacích plôch
  - dopravné, cyklistické a pešie napojenie na obytné územia mesta
- riešenie optimálneho pomeru medzi prírodnou plochou a plochou spevnenou a zastavanou, vrátane pokryvnosti plochy drevinami
- stanovenie systému plôch na retenciu dažďovej vody, v prípade riešenia odvodnenia zastavaného územia prírode blízkymi spôsobmi

Program parku predstavuje rozloženie funkčných priestorov v území na základe zohľadnenia vnútorných aj vonkajších vzťahov parku. Ide najmä o zohľadnenie polohy objektov občianskej vybavenosti, ich dopravnej obsluhy a zásobovania, orientácie budov vzhľadom na kontakt s parkom (školy, obchodné zariadenia a pod.), zohľadnenie možností parkovania, hlavných peších smerov a trás z obytných zón.

Funkčno-prevádzkový koncept parku predstavuje koncepciu funkčných plôch: nástupné priestory, centrálny priestor, priestory

8 **Malešický park v Prahe**

rušných aktivít (zóny pre mládež, športoviská, zóny pre deti), priestory tichých aktivít (tematické časti, zóny na pozorovanie prírody), prípadne priestor pre hospodárske zázemie parku. Tento základný koncept funkčných plôch sa v reálnych podmienkach odvíja od krajinných podmienok, miestnych špecifík, aktivít miestnych komunít.

Priestorový a kompozičný koncept parku predstavuje rozloženie plôch, línií, bodov, stanovuje prvky, ktoré sa podstatným spôsobom podieľajú na kompozícii parku: priestorové dominanty (centrálna lúka, vodný prvok, terénna vyvýšenina, architektonický objekt), sieť komunikácií (pravouhlá, voľná, kombinovaná), prevládajúci ráz krajiny (lesný porast, lúka, voda, terén), pomer otvorených (svetlých) a porastených (tmavých, zatienených) priestorov. Priestorový koncept sa vyjadruje aj vrstvením základných prvkov, línií (komunikácií), plôch (povrchov) vegetácie, vody a podobne.

Priestor parku definuje funkcia – prevádzka – kompozícia, pričom je dôležité poznať aj ako priestor pôsobí, respektíve bude pôsobiť na človeka. Tento aspekt vyjadruje psychologický program parku, v ktorom sa stanovuje postupnosť priestorov s rôznym významom a s rôznym účinkom na návštevníka parku. Prikláňame sa ku charakteristike parku od Otrubu[24], ktorý vo svojej charakteristike parku vyjadruje priestorový aj psychologický aspekt. Charakterizuje park ako *„zámerne stvárnený výsek prírody a jej prvkov, ktorý má slúžiť vnútornej a vonkajšej pohode človeka, má vyzvať k premýšľaniu, má vychovávať, má dať človeku voľnosť vo voľbe cieľa, nemá byť zdôrazňovaná forma nad obsahom“*. Forma parku je vyjadrením obsahu. Jednota formy a obsahu, ich harmonizácia sa považuje za kritérium umeleckých kvalít diela. V mnohých súčasných zahraničných realizáciách je forma často silnejšia než obsah parku, a to nielen vďaka podmienkam, ale najmä vďaka tvorivej invencii autorov. (→7, 8, 9)

SOCIÁLNE A PSYCHOLOGICKÉ ASPEKTY

Sociálnu dimenziu priestoru predstavujú ľudia a ich aktivity. Pozorovať, ako sa využíva park a merať vnímanie ľudí o ňom je dôležité pre plánovanie zmien. Vzorce využívania parkov môžu naznačiť vzťahy medzi stvárnením parkov a spôsobmi, ktorými ich návštevníci využívajú. Výskumy o správaní ľudí boli venované viacej verejným priestorom medzi budovami. Ďalšie výsledky sú z výskumov, ktoré skúmali vplyv vegetácie na psychické zdravie ľudí. Výsledky možno využiť aj v tvorbe parkov.

Gehl[25] rozdeľuje aktivity, ktoré sa odohrávajú vo verejných priestoroch, podľa ich spoločenského charakteru do troch kategórií: nevyhnutné aktivity, voliteľné a spoločenské aktivity. Každá z nich kladie na prostredie parku rôzne požiadavky.

Nevyhnutné aktivity sú charakterizované ako nezávislé od priestoru, lebo prebiehajú takmer za všetkých okolností. V parku to môže byť prechod cez park do školy, k zastávke MHD, môže ísť o dochádzku do budov, ktoré sa nachádzajú na území parku a podobne.

Voliteľné aktivity sú závislé od podmienok, od vôle daného človeka, od miesta a času. Medzi voliteľné aktivity môžeme zaradiť prechádzanie sa, pozorovanie okolitého života, sedenie, slnenie, beh a podobne. Čím je priestor kvalitnejší, tým viac voliteľných aktivít v parku prebieha.

Spoločenské aktivity sú všetky aktivity, ktoré závisia od prítomnosti iných ľudí. Príkladom sú pasívne aktivity, ako napríklad pozorovanie iných ľudí a ich počúvanie, konverzácia majiteľov psov, spoločné hry detí na detskom ihrisku, pikniky na trávnatých plochách, sledovanie hier (šach, petanque, ruské kolky a pod.). Spoločenské aktivity sa objavujú spontánne ako priamy dôsledok toho, že sa ľudia pohybujú a zdržiavajú na rovnakých miestach.

Architekti ovplyvňujú, vytvárajú podmienky na uskutočňovanie aktivít, pričom musia zohľadniť spôsoby využívania priestorov obyvateľmi rôznych vekových kategórií.

Deti predškolského veku využívajú priestory pod dozorom rodičov v blízkosti bydliska, preto najbohatšia ponuka herného vybavenia pre túto kategóriu je v parkoch miestneho významu. Deti školského veku využívajú priestory v blízkosti bydliska aj vo vzdialenejších lokalitách. Priestory by mali ponúkať širokú škálu vybavenia podľa spôsobu hier. Tínedžeri si hľadajú vlastné miesto v spoločnosti. Používajú miesta, kde nie sú vítaní, čo poukazuje na nedostatok vhodných voľných priestorov. Potrebujú priestory na stretávanie sa a plochy na pohybové aktivity. Dospelí a pracujúci majú obmedzený objem času, preto využívajú miesta v blízkosti bydliska a pracoviska. Ženy využívajú verejné priestory častejšie ako muži a vyžadujú upravené priestory a aby sa v priestore cítili bezpečne. Pre ľudí s telesným postihnutím je dôležitý bezpečný prístup, orientácia v priestore a špecifické vybavenie na ich aktivity. Seniori majú väčší objem voľného času, ale obmedzenú schopnosť využívať parky, dôležité je pre nich stretávanie sa s priateľmi v blízkosti bydliska, prechádzky, posedenie. Pre turistov a návštevníkov sú atraktívne parky najmä svojou špecifickou hodnotou historickou, dendrologickou a kvalitne udržiavaným prostredím. Bude potrebné počítať aj s novou skupinou obyvateľstva, ktorou sú migranti a menšinové skupiny a ktorí môžu mať odlišné spôsoby trávenia voľného času, než na aké sme zvyknutí.[26]

9 **Malešický park v Prahe**
Komplexná revitalizácia parku od Jana Vavřína priniesla veľa možností na rekreáciu obyvateľom všetkých vekových kategórií. Foto: Eva Putrová, 2015

Franěk[27] opisuje výsledky viacerých zahraničných výskumov zameraných na vplyv zelene na správanie a pocity ľudí. Zeleň vplýva na duševnú výkonnosť, duševné aj telesné zdravie ľudí a rovnako v nemalej miere ovplyvňuje sociálne správanie obyvateľov. Zdôvodňuje pozitívny účinok zelene v priestore. Neohraničený priestor pôsobí na ľudí nepríjemne, uzavretý priestor prostredníctvom stromov a krov vyvoláva pocit bezpečia. Psychologické bariéry, ktoré stromy a kríky vytvárajú, vedú k jasnej definícii priestoru, ktorý potom obyvatelia považujú za svoj. Udržovaná zeleň má psychologický účinok, ktorý vysvetľuje teória sociálneho učenia. Určitý typ správania, ktorý je adekvátny pre určité prostredie, nie je tolerovaný v inom type prostredia. Udržovaná zeleň vytvára dojem poriadku, určitej prosperity a exkluzivity, čo spätne pôsobí na osoby, ktoré sa v tom prostredí pohybujú a do určitej miery modifikuje ich správanie. Ľudia sa podvedome správajú v tomto prostredí inak, než napríklad na zanedbaných prostrediach.[28] Divoká vegetácia môže evokovať zanedbaný priestor, avšak ľudia na základe skúseností môžu postupne aj takúto vegetáciu akceptovať. Tento jav je v súčasnosti evidentný v zahraničí, kde prostredníctvom úspešných realizácií prírodných parkov a brownfields obyvatelia začali akceptovať tento typ vegetácie aj novým spôsobom stvárnený a využívaný priestor. Veľkú úlohu v tomto procese zohráva systematická informovanosť verejnosti. (→10, 11)

ENVIRONMENTÁLNE ASPEKTY

Mestské parky sú hlavným prispievateľom k stabilizácii mestskej klímy. Slúžia ako pľúca miest tým, že pomáhajú znížiť množstvo znečisťujúcich látok v ovzduší, znižujú akumuláciu tepla a vysoké teploty v mestskom prostredí, umožňujú prevetrávanie vnútorných priestorov mesta. Plochy s vegetačným krytom môžu zachytiť a dočasne zadržať zrážkovú vodu. Tá sa potom môže vyparit do atmosféry a tak prispieť k udržaniu vzdušnej vlhkosti alebo sa postupne infiltruje do pôdy.[29] Mestské parky umožňujú vytvárať biotopy, ktoré sú útočiskom pre celý rad rastlinných a živočíšnych druhov, ktoré by v mestskom prostredí neprežili.

Udržateľnosť a ochrana biodiverzity. Potreba ochrany biologickej diverzity, udržateľnosť systému, zachovanie kvalitného životného prostredia pre budúce generácie. Jedným z princípov, ako vytvárať a posilňovať biologickú rozmanitosť plôch, je vytvárať vhodnú vegetačnú skladbu v prospech prirodzených druhov, používať prírode podobné alebo prírode blízke vegetačné prvky[30], podporovať tvorbu koridorov spájajúcich jednotlivé biotopy. Hudeková[31] na podporu biodiverzity odporúča napríklad ponechať 20% trávnatej plochy ako extenzívny trávnik, ktorý bude slúžiť ako refúgium pre hmyz a iné živočíchy. Z hľadiska udržateľnosti a zároveň zvýšenia ekologickej hodnoty parkových plôch sa stáva dôležitým zakladanie nízkonákladových a trvaloudržateľných spoločenstiev. Použitie extenzívnej zelene, ktorá vyžaduje minimálnu údržbu alebo lúk s nízkou frekvenciou kosenia zaistí znižovanie nákladov, pritom ich ekologická a estetická funkcia zostáva na vysokej úrovni.[32]

Príklady parkov, ktoré vznikli na územiach brownfields v zahraničí, predstavujú ďalšiu skúsenosť v podpore rôznorodosti. Na týchto plochách sa v čase nevyužívania vyvíja vegetácia, ktorá sa napokon stáva veľmi hodnotnou. V prípade rekreačného využitia územia sa jej vývoj ďalej primerane usmerňuje, prípadne dopĺňa o novú výsadbu. Spontánna vegetácia je tak postavená do kontrastu s usporiadanou konvenčnou výsadbou ako nový princíp tvorby. Úspešnosť takejto vegetácie aj na rekreáciu je zdôvodňovaná vizuálnym pôsobením prostredia. Podľa Kaplan a Kaplan[33] je to fascinácia (prirodzená príťažlivosť a atraktívnosť), komplexita (zloženie z množstva rozmanitých prvkov), koherencia (skladajúca sa z prvkov, ktoré k sebe patria) a pokračovanie (umožňuje predstavu priestoru a jeho pokračovanie).

Bioretencia[34]. Z dôvodu klimatických zmien a rastu hustoty zástavby miest dochádza k zmene vodnej bilancie. Prejavuje sa to znižovaním vyparovania vody z pôdy, vysychaním pôvodného porastu, stromov, rastlín a ich nahrádzanie na vlahu menej náročnými rastlinami. V urbanizovanom prostredí sa preto čoraz väčšmi presadzuje prírode blízka koncepcia hospodárenia s dažďovými vodami na princípe vrátenia vody do vodného cyklu výparom a rôznymi biotechnologickými opatreniami. Parky sú priestormi, kde možno vytvoriť podmienky na zadržiavanie a vsakovanie dažďovej vody zo striech a spevnených plôch. Ide o použitie štruktúr založených na prirodzenom systéme, ktorý vytvárajú vegetačné a pôdne podmienky. Rozvoj stavebných technológií a materiálov v súčasnosti ponúka viaceré riešenia akumulácie vôd z povrchového odtoku, ako napríklad odvádzanie vody do odvodňovacích objektov v zeleni sústavou priekop-múld a podpovrchových odvodňovacích objektov do zberných priehlbní, priekop,

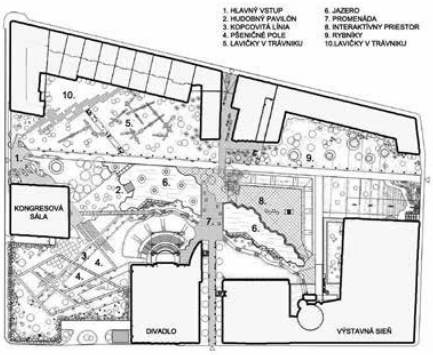

10 **Millenáris park, Budapešť, situácia.**
Zdroj: Pozsar, 2015, upravené

11 **Millenáris park, Budapešť**
Millenáris park je stvárnený v duchu priemyselnej minulosti miesta, obsahuje zrekonštruované priemyselné objekty, využívané na výstavy, divadelné predstavenia, workshopy a podobne. Súčasný vzhľad parku je poznačený silným zaťažením spoločenskými aktivitami a nedostatočnou údržbou. Foto: Eva Putrová, 2015

ktoré sú napojené na jazierka a vodné nádrže. V zásade ide o vytváranie depresií, respektíve vsakovacích bazénov s vegetačným povrchom, v ktorých sa zbiera dažďová voda a postupne sa infiltruje do podložia. Využitie rastlín v tomto systéme znamená nové možnosti pre krajinnú tvorbu. Predpokladom je výber vhodných rastlín, ktoré budú slúžiť ako filter (udržiavanie kvality vody) a zabezpečovať výpar a budú schopné znášať zamokrenie niekoľko dní. Druhová skladba bude rôzna v závislosti od klimatických, pôdnych či geografických podmienok daného územia. V zahraničí sa pre tieto plochy používa aj pojem dažďová záhrada.[35]

EKONOMICKÉ ASPEKTY

Úspešnosť nového parku, respektíve obnovy parku ovplyvňuje aj kvalitná údržba a využívanie nového priestoru po dokončení realizácie. Kvalitná údržba je nevyhnutnou podmienkou jeho udržateľnosti. Pre plánovanie investícií, pre starostlivosť a údržbu verejných plôch zelene sa zeleň diferencuje podľa významu, polohy plochy, atraktivity a podľa nárokov na údržbu. V súčasnosti je starostlivosť o zeleň výrazne ovplyvňovaná jednak nevyhnutnosťou znižovať náklady, jednak *„vedomou environmentalizáciou tejto činnosti“*.[36] Podľa Pejchala súčasné tendencie charakterizuje extenzifikácia údržby, obmedzenie až vylúčenie prostriedkov proti chorobám a škodcom, obmedzenie až vylúčenie herbicídov a podobne. Extenzifikácia údržby zahŕňa viaceré opatrenia, ako napríklad: redukciu alebo úplné zrušenie niektorých prvkov náročných na údržbu, jednorazovú alebo postupnú zámenu na starostlivosť náročných prvkov za menej náročné, čiastočnú rezignáciu na dokonalú úpravu objektov predovšetkým v menej exponovaných častiach, vytvorenie vlastností rastlinných prvkov, ktoré uľahčujú údržbu atď. Menej náročným prvkom sú napríklad prírode blízke zmiešané trvalkové výsadby, ktoré vedia vytvoriť stabilné spoločenstvo s minimalizovanou údržbou a nákladmi. Prírode blízke prvky sú uplatňované najmä pri využívaní brownfields, v rámci ktorých vznikajú buď spontánnym spôsobom, alebo sú založené zámerne.

Na vývoji parkov sa ukazuje, že je pomerne jednoduché parky budovať, ale ich dlhodobá údržba býva problémom. Verejné parky sú v správe miest či mestských častí, ktorých vyčlenené finančné zdroje pokrývajú len najnevyhnutnejšiu údržbu. Pre inovácie a nové stratégie je potrebné hľadať iné zdroje. Mnohé parky v zahraničí už vytvorili svoje zdroje príjmov cez nadácie, vstupné poplatky, aktivity, vytvorili partnerstvá so súkromným sektorom, s komunitami, využívajú technológie, ktoré pomôžu znížiť náklady na prevádzku. Neal[37] na základe výskumu fungovania viacerých parkov vidí potenciál v nachádzaní zdrojov v štyroch oblastiach: zmeny v spôsobe riadenia, zmeny organizačnej štruktúry parku a vytváranie nových partnerstiev, nové využitia parku a aktivity. Mnohé parky už teraz ponúkajú pravidelne sezónne aktivity, aby park spopularizovali. Napríklad špecifické dočasné alebo stále príležitosti pre deti a mladých, priestor pre predstavenia, vzdelávacie a tréningové aktivity, poskytnutie priestoru na stretávanie rôznych komunít, na vzdelávanie, prenájmy atď. To je síce v konflikte s jednou z funkcií parku – poskytnúť priestor na oddych, ale dôkladným plánovaním a organizáciou možno konfliktom predchádza.

ZÁVER

„Dizajn parku nie je len o forme, funkcii, štruktúre a priestore. Je najmä „o stelesnení zážitkov ľudí, o žití a samoorganizácii procesov prírody posilňujúcich spoločnosť“.[38]

Hľadanie nových štýlov a stratégií v súčasnej tvorbe parkov si vynucuje riešenie životného prostredia v mestách, riešenie udržateľnosti ďalšieho rozvoja sídiel a v tomto rámci aj riešenie udržateľnosti a kvality mestských parkov.

V zmysle udržateľnosti parkov je súčasnou stratégiou tzv. ekologizácia parkov. Aplikácia ekologických princípov je do určitej miery závislá aj od veľkosti parku. V parkoch menších od rozmerov v urbanizovanom prostredí sú ekologické štruktúry nahrádzané fragmentáciou habitatov a zámerným zjednodušovaním.[39] Uplatňujú sa štruktúry založené na využití pôvodných domácich druhov vegetácie, na používaní prírode blízkych vegetačných prvkov a nenáročných výsadieb. Použitie týchto vegetačných prvkov má svoju špecifickú estetiku a prináša nový pohľad na hodnotenie taxonov. *„Keď doteraz platilo za pekné len to, čo bolo prehľadné, predpokladateľné a vo svojej koncepcii premysliteľné, tak môže byť tiež odhalená fascinácia v náhodných, divokých kombináciách“.*[40]

Ďalším príspevkom do ekologizácie parkov môže byť využitie dažďovej vody. Trávnaté priehlbne alebo priehlbne s vegetáciou budú súčasťou parkov. Ich dizajn môže byť rôzny podľa požiadaviek na kvalitu vody a na objem zozbieranej dažďovej vody, ako aj podľa možností a spôsobov ich zapojenia do programu parku. S udržateľnosťou je spojené tiež používanie miestnych a recyklovateľných materiálov, ktoré upriamujú pozornosť na riešenie detailov.

Z hľadiska verejných priestorov parky potrebujú byť multifunkčné, ekologické a kultúrne, otvorené pre ich užívateľov a tiež otvorené mestu. Ideálny park by mal možnosťami rekreácie pokryť čo najviac záujmov verejnosti, ale mal by mať aj určitý priestor pre samotnú verejnosť na dotváranie, kde užívatelia určia, na aký účel sa priestor bude využívať. Dôležité je aj to, aby si požadované aktivity neprekážali. Taký park vyžaduje pomerne veľkú rozlohu, ktorá nie je vždy k dispozícii. To zrejme bude viesť v možnostiach ponuky rôznych aktivít k väčšej rôznorodosti medzi parkami, pričom rozhodujúcu úlohu budú zohrávať lokálne podmienky a význam parku. K rôznorodosti parkov v mestskom prostredí svojím špecifickým rázom budú prispievať aj parky s enklávami mestského poľnohospodárstva (vinice, záhradníčenie), parky na území brownfields, ako aj lesné parky, ktoré majú dôležité postavenie v systéme ekologickej stability.

1 KUPKA, Jiří: Zeleň v historii města. Praha, ČVUT 2006.

2 PUTROVÁ, Eva: Mestský park – od vzniku po súčasnosť. In: ALFA 4/2012, s. 42 – 51, Bratislava, FA STU.

3 Pojem vychádza z termínu „open space " preklade priestor, ktorý nie je zastavaný budovami,. Výraz „otvorený priestor" je všeobecným výrazom, ktorým sa označujú všetky nezastavané priestory v rámci administratívnych hraníc mesta alebo obce. V tomto zmysle zahŕňa mestský otvorený priestor všetky exteriérové priestory vrátane ulíc a námestí, lesných a poľnohospodárskych pozemkov, ako aj tradičné parky a sídliskovú zeleň. V širšom ponímaní zahŕňa mestský otvorený priestor verejné aj súkromné pozemky, aj vodné plochy. HUDEKOVÁ, Zuzana: Projekt UrbSpace Mestské priestory – zvýšenie atraktivity a kvality mestského prostredia. Projekt 4 – 5/2009, s.72 – 79.

4 ČABLOVÁ, Markéta et al.: Kvalitní veřejné prostory. Metodika tvorby veřejných prostranství. Brno, Nadace Partnerství 2011. [7.08.2015] Dostupné z: http://www.urbanspaces.eu/uploads/wp5-outputs-map/pp3-methodology-on-quality-public-spaces-brno-czr.pdf

5 MADDEN, Kathleen: Utváření místa. Příručka k vytváření kvalitních veřejných prostranství. ed. Sedlák, Robert, Project for Public Spaces, Inc. Brno, Nadace Partnerství 2003.

6 VÍCHOVÁ, Anežka: Městské parky. Veřejná prostranství zvláštního typu. Brno, Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií 2011. [10.08.2015] http://is.muni.cz/th/175778/fss_m/

7 Táto hranica bola stanovená na základe prieskumu subjektívneho vnímania človeka. Dobre navrhnutý park býva založený na ilúzii, že sa človek ocitá v prírodnom prostredí. Je to prostredie, v ktorom nie je konfrontovaný s hlukom mesta ani opticky s okolitou zástavbou, počuje spev vtákov, vníma vlhkejší a chladnejší vzduch. BALABÁNOVÁ, Pavla – KYSELKA, Igor: Principy a pravidla územního plánování Kapitola C – Funkční složky C.5 Zeleň. Brno, ÚÚR 2013. [27.07.2015] http://www.uur.cz/images/5-publikacni-cinnost-a-knihovna/internetove-prezentace/principy-a-pravidla-uzemniho-planovani/kapitolaC/C5-2013.pdf

8 SUPUKA, Ján – VREŠTIAK, Pavol: Základy tvorby parkových lesov. Bratislava, VEDA 1984.

9 Štandardy minimálnej vybavenosti obcí, 2005.

10 KUBEŠ, Martin a kol.: Topografie krajiny a parky. Metropolitní plán. Koncept odůvodnení. Praha, IPR 2014. Dostupné na: http://plan.iprpraha.cz/uploads/assets/metropolitni-plan/100_Topografie_krajina_a_parky.pdf

11 VÚVA 1979.

12 Štandardy minimálnej vybavenosti obcí, 2005.

13 VÚVA 1979.

14 REHÁČKOVÁ, Tamara – PAUDITŠOVÁ, Eva: Vegetácia v urbánnom prostredí. Bratislava, Cicero 2006.

15 KUBEŠ, Martin et al.: Topografie krajiny a parky. Metropolitní plán. Koncept odůvodnení. Praha, IPR 2014. Dostupné na: http://plan.iprpraha.cz/uploads/assets/metropolitni-plan/100_Topografie_krajina_a_parky.pdf

16 BALABÁNOVÁ, Pavla – KYSELKA, Igor: Principy a pravidla územního plánování Kapitola C – Funkční složky C.5 Zeleň. Brno, ÚÚR 2013. [27.07.2015] http://www.uur.cz/images/5-publikacni-cinnost-a-knihovna/internetove-prezentace/principy-a-pravidla-uzemniho-planovani/kapitolaC/C5-2013.pdf

17 KRISTIÁNOVÁ, Katarína: Manažment sídelnej zelene: Teoretické východiská a vybrané problémy na príklade Bratislavy. Bratislava, STU 2012.

18 ŠTEFL, Lukáš – ŠIMEK, Pavel: Hodnotící indikátory kvality sídelní zeleně. In: Proměny městské zeleně – minulost, současnost, vize. Hradec Králové, Civitas per Populi 2014.

19 Green infrastructure predstavuje súbor územných segmentov tvorených biologicky aktívnymi povrchmi. Jednotlivé prvky GI prejavujú rozdielnu mieru prírodnej hodnoty –od prvkov mestského prostredia (parky, aleje, stromoradia, záhrady škôl, nemocníc...)cez zelené kliny prímestských lesov a zelené prstence, až po ekologicky stabilné segmenty krajiny. Systém zelene je sieť vzájomne prepojených a účelne usporiadaných skladobných prvkov GI, ktoré plnia očakávané funkcie v súlade ako s urbanistickou koncepciou územia KUČERA, Petr: Přírodní infrastruktura území v organizmu města. In: Proměny městské zeleně – minulost, současnost, vize. Hradec Králové, Civitas per Populi 2014.

20 KUČERA, Petr: Přírodní infrastruktura území v organizmu města. In: Proměny městské zeleně – minulost, současnost, vize. Hradec Králové, Civitas per Populi 2014.

21 GAŽOVÁ, Daniela: Dynamika premien prírodných priestorov v štruktúre sídla. In: Proces premien prírodných priestorov v štruktúre sídla. Bratislava, STU 2001, s. 21 – 28.

22 MATĚJKA, Daniel: Možnosti rozvoje postindustriálního sídla. Brno, MZLU 2009, diplomová práce. [10.08.2015] Dostupné na: http://www.ostrava.cz/cs/urad/magistrat/odbory-magistratu/odbor-ochrany-zivotniho-prostredi/strategicky-plan-rozvoje-systemu-zelene-na-uzemi-mesta-ostravy/5.-plan-rozvoje-systemu-zelene-na-nezastavitelnych-lokalitach-brownfields/c-documents-and-settings-gackami-doc-www-stra-nky-strategicka1-2-pla-n-rozvoje-systa-c-mu-zelena-5_brownfields-5_brownfields.pdf

23 PUTROVÁ, Eva: Premeny parkových plôch v súčasnej urbanistickej štruktúre a ich hodnotenie. In: Architektonické listy FA STU, 3 – 4/1999, s. 64 – 71.
PUTROVÁ, Eva: Aktuálne problémy tvorby parkových areálov. In: Dreviny vo verejnej zeleni. Nitra, Ústav ekológie lesa SAV, Zvolen 2011, s. 147 – 152.

24 OTRUBA, Ivar: Zahradní architektura. Brno, ERA 2002.

25 GEHL, Jan: Život mezi budovami: užívání veřejných prostranství. Brno, Nadace Partnerství 2000.

26 Upravené podľa ČABLOVÁ, Markéta et al.: Kvalitní veřejné prostory. Metodika tvorby veřejných prostranství. Brno, Nadace Partnerství 2011. [7.08.2015] Dostupné z: http://www.urbanspaces.eu/uploads/wp5-outputs-map/pp3-methodology-on-quality-public-spaces-brno-czr.pdf

27 FRANĚK, Marek: Vliv kontaktu s přírodním prostředím na lidskou psychiku. In: Člověk + Příroda – Udržitelnost? Texty o proměne vztahů lidí k přírodě, environmentální výchově a udržitelnosti. Praha, Zelený kruh 2009.

28 Tamže.

29 STILES, Richard et al.: Spoločná stratégia tvorby verejných priestranstiev. Joint strategy in slovak. UrbSpace. [06.07.2015] Dostupné na: http://www.priestory.sk/stranka_data/subory/joint-strategy-in-slovak.pdf

30 Prírode podobný alebo prírode blízky vegetačný prvok je taký prvok, ktorý sa charakterom blíži alebo je podobný rastlinným spoločenstvám prirodzeného a poloprirodzeného charakteru alebo spontánne vzniknutým spoločenstvám. Nezanedbateľnú úlohu v ňom zohráva autoregulácia a istý druh spontánnosti. Ani v prírode podobné prvky sa dlhodobo bez cielenej starostlivosti nezaobídu. Jeho vlastnosti a širší kontext, v ktorom sa nachádza, sú tiež výsledkom kompozičného zámeru. PEJCHAL, Miloš: Ochrana přírody a krajiny a současné tendence použití rostlinných prvků v zahradní a krajinářské architektuře. In: Ochrana přírody a zahradní a krajinářska tvorba. Dny zahradní a krajinářské tvorby. Luhačovice, SZKT 2010, s. 56 – 61.

31 HUDEKOVÁ, Zuzana: Ochrana biodiverzity v urbanizovanom prostredí. [27.07.2015] http://www.zelenarchitektura.sk/2012/05/ochrana-biodiverzity-v-urbanizovanom-prostredi/

32 ČABLOVÁ, Markéta et al.: Kvalitní veřejné prostory. Metodika tvorby veřejných prostranství. Brno, Nadace partnerství 2011. [7.08.2015] Dostupné z: http://www.urbanspaces.eu/uploads/wp5-outputs-map/pp3-methodology-on-quality-public-spaces-brno-czr.pdf

33 In: MATĚJKA, Daniel: Možnosti rozvoje postindustriálního sídla. Brno, MZLU 2009, diplomová práce. [10.08.2015] Dostupné na: http://www.ostrava.cz/cs/urad/magistrat/odbory-magistratu/odbor-ochrany-zivotniho-prostredi/strategicky-plan-rozvoje-systemu-zelene-na-uzemi-mesta-ostravy/5.-plan-rozvoje-systemu-zelene-na-nezastavitelnych-lokalitach-brownfields/c-documents-and-settings-gackami-doc-www-stra-nky-strategicka1-2-pla-n-rozvoje-systa-c-mu-zelena-5_brownfields-5_brownfields.pdf

34 Bioretencia je metóda úpravy dažďovej vody vytváraním jazierok na povrchu a umožnením filtrovania a usádzania pevných látok a sedimentov rozptýlených vo vrstve mulču ešte pred vstupom do média zloženého z rastlín, pôdy a mikróbov pre infiltráciu a odstraňovanie kontaminantov. Metódy dažďových záhrad/bioretencie sa používajú na zlepšovanie kvality vody a znižovanie množstva vody.

35 KRAVČÍK, Michal: Dažďové záhrady pre zdravú klímu miest III. [21.10.2010] Dostupné na: http://kravcik.blog.sme.sk/c/228207/Dazdove-zahrady-pre-zdravu-klimu-miest-III.html

36 PEJCHAL, Miloš: Ochrana přírody a krajiny a současné tendence použití rostlinných prvků v zahradní a krajinářské architektuře. In: Ochrana přírody a zahradní a krajinářska tvorba. Dny zahradní a krajinářské tvorby. Luhačovice, SZKT 2010, s. 56 – 61.

37 NEAL, Peter: Rethinking parks. Exploring new business models for parks in the 21st century. NESTA, London 2013. [27.07.2015] Dostupné na: https://www.nesta.org.uk/sites/default/files/rethinking_parks.pdf

38 KOH, Jusuck – BECK, Anemone: Parks, people and city. Topos 55/2006 Parks. München: Callwey, 2006, s. 15 – 20.

39 PUTROVÁ, Eva: Mestský park – od vzniku po súčasnosť. In: ALFA 4/2012, Bratislava, FA STU.

40 PEJCHAL, Miloš: Ochrana přírody a krajiny a současné tendence použití rostlinných prvků v zahradní a krajinářské architektuře. In: Ochrana přírody a zahradní a krajinářska tvorba. Dny zahradní a krajinářské tvorby. Luhačovice, SZKT 2010, s. 56 – 61.